

Список використаних джерел

1. Дем'яненко С., Бутко В. Стратегія адаптації аграрних підприємств України до глобальних змін клімату. *Економіка України*. 2012. № 6. С. 66-72.
2. Іващенко О. О., Рудник-Іващенко О. І. Напрями адаптації аграрного виробництва до змін клімату. *Вісн. аграр. науки*. 2011. № 8. С. 10-12.
3. Казакова І. Вплив глобальних змін на ґрунтові ресурси та сільськогосподарське виробництво [Електронний ресурс]. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2016. Vol. 2. No. 1. С. 21-44. Режим доступу: www.are-journal.com.
4. Панасюк Б. Я. Глобальні зміни клімату та економіка. *Економіка АПК*. 2015. № 11. С. 14-23. Рудицька В. Глобальне потепління та майбутнє України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://hronika.info/mnenia/118277-globalne-poteplnnya-ta-maybutnye-ukrayini.html>.

УДК 582.893 (58.072)

ІНВАЗІЯ БОРЩІВНИКА СОСНОВСЬКОГО
(*Heracleum sosnowskyi Manden.*) В ФІТОЦЕНОЗАХ УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ

Шувар І., д. с.-г. наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
Львівський національний аграрний університет, E-mail: ShuvarIA@ukr.net;

Мартин В., др. габ, проф.,

Вища школа, м. Замосць, E-mail: walmart@op.pl

Ліпінська Г., др. габ., **Вилупек Т.**, др. габ.,

Університет природничий у м. Люблін, E-mail: halina.lipinska@up.lublin.pl

Куранц П., др.

Люблінська сільськогосподарська палата – відділ у м. Замосць (Польща)

E-mail: piotrkuranc@poczta.onet.pl

Постановка проблеми. Борщівник практично не має ворогів та конкурентів, тому що рослина не вибаглива до типу і складу ґрунту. Захоплюючи нову територію, він пригнічує іншу рослинність, порушує нормальне природне функціонування місцевих екологічних систем і створює навколо себе свою власну екосистему, невідповідну для природи тієї чи іншої місцевості [4].

З'ясувалось, що борщівник легко дичавіє і проникає в природні екосистеми. За цих обставин та із-за загальної бездіяльності у суспільстві борщівник Сосновського із полів, де його раніше вирощували, „мігрує” на узбіччях, відомчих смугах автомобільних та залізничних шляхів, на сільськогосподарських угіддях, на узбіччях польових доріг, каналів, ярів, балок, заплавах річок і струмків, необроблюваних землях, пустирях, сміттєзвалищах, присадибних і дачних ділянках, обочинах лісів, парках, садах, зернохосвищах,

складах, населених пунктах, поблизу дошкільних, навчальних, наукових, відомчих установ і організацій. Водночас помітно зростають площі, зайняті борщівником на землях різних категорій і витіснення ним місцевих видів трав'яних і деревних (особливо голкових – сосни і ялини) порід рослин [4-5].

Виклад основного матеріалу. Результати аналізу літературних джерел та власних досліджень авторів уможливили встановити основні фактори, які сприяють збереженню та подальшому поширенню *Heracleum sosnowskyi Manden.* в фітоценозах. Інвазія цієї високої агресивної чужорідної рослини порушує нормальне природне функціонування місцевих екологічних систем, адже захоплюючи нову площу він пригнічує природну рослинність, створюючи навколо себе власне середовище, що є неприйнятним для інших видів, які після його заселення більше не ростуть.

Під борщівником зникає навіть деревні дернина, а восени, коли його листки в'януть, ґрунт під ним оголюється, зазнає змиву. Так відбувається процес блокування вихідного біоценозу і формування нового.

Агресивним загарбником *H. sosnowskyi* є у Латвії, де його вважають шкідливим інвазійним видом, що спричинює трансформацію екосистем. Значний вплив на структуру та склад природних фітоценозів він чинить і у Південній та Західній частині Польщі (Ciosek et al., 2010). Тривають дослідження із виділення та ідентифікації алелопатичних сполук Борщівника [1-3].

Цьому багато у чому сприяли і наша безалаберність, самовпевненість у вирощуванні та інтродукції культури, недотримання рекомендацій з її вирощування, складні економічні умови у землекористуванні, а також різні інші, у тому числі й місцеві чинники.

Є всі підстави рослину борщівник Сосновського, яку раніше культивували, яка втратила ознаки культурної рослини, росте й поширюється стихійно (повсюдно!), вважати карантинним бур'яном поки він не зайняв усі терени України, зайнятись обмеженням його поширення і остаточним знищенням [5].

Адже відповідно до Закону України „Про захист рослин” (Відомості Верховної Ради (ВВР), 1998, № 50-51, С.310), *бур'яни* – небажана рослинність в угіддях, посівах, насадженнях культурних рослин, яка конкурує з ними за світло, воду, поживні речовини, а також сприяє поширенню шкідників та хвороб.

Впровадження (інвазія) агресивних чужорідних видів є в даний час значною частиною глобальних природних змін і часто призводить до істотних втрат біологічного різноманіття та економічної значимості екосистем, схильних до біологічних інвазій. Іноді це впровадження може завдавати значних економічних збитків і навіть створювати небезпеку для здоров'я людей. Кількість великих екологічних катастроф, викликаних інвазіями чужорідних видів, постійно зростає. Досить назвати лише кілька прикладів: амброзія, колорадський жук, борщівник Сосновського ... Поки що не існує універсальних способів зупинити агресивні види [3].

У багатьох країнах, де поширено масове зростання *Heracleum sosnowskyi* Manden. діють державні та громадські програми боротьби з ним. Борщівник Сосновського занесений до Європейської мережі інвазійних чужорідних видів NOBANIS (Kabuce, 2010).

В Україні, поки що, в окремих регіонах складаються лише плани боротьби з борщівником Сосновського. Тому площі бур'яну швидко зростають, пригнічуючи природне біорізноманіття та гальмуючи розвиток господарства. Сучасний занепад сільського господарства та відсутність контролю за поширенням інвазійних видів загострюють проблему та сприяють швидкому захопленню небезпечним бур'яном нових територій [2, 5].

Висновки

Для боротьби з борщівником Сосновського важливе значення мають адміністративно-правові заходи. Необхідно не тільки боротися із сучасними заростями борщівника, але й запобігати його поширенню теренами країни. Занесення борщівника Сосновського до списку карантинних бур'янів уможливить ефективно організувати моніторинг за його поширенням та виділяти кошти на боротьбу з ним. Мала ефективність та небажання боротися з бур'яном сприяє швидкому поширенню борщівника і може призвести до катастрофічних наслідків. Тільки система комплексних, регулярних та цілеспрямованих заходів боротьби зможуть забезпечити належний ефект.

Список використаних джерел

1. Ciosek M., Sikorski R., Trębicka A. (2010) Wpływ barszczu Sosnowskiego (*Heracleum sosnowskyi* Manden.) na strukturę i skład florystyczny fitocenozy. *Fragm. Agron*, 27(2), 39-46.
2. Martyn W., Szuwar I., Martyn J., Szuwar A. Bezpieczeństwo ekologiczne Polski i Zachodniej Ukrainy w świetle współczesnych procesów inwazyjnych obcych gatunków roślin (na przykładzie barszczu Sosnowskiego). Międzynarodowa konferencja naukowa pt. „Europa Środkowo-Wschodnia w procesie transformacji i integracji. Wymiar bezpieczeństwa”. Zamość, 14-15 maja 2015 roku. *Facta Simonidis*. 2016. NR 1 (9). S.213-229.
3. Шувар І. А. Увага: борщівник Сосновського! Агробізнес сьогодні. №19(218). 2011. С.32-36.
4. Шувар І. А., Костюк Б. А., Шувар А. М. та ін. Борщівник Сосновського: користь, чи шкода? Сільський господар. 2011. № 11-12. С. 22-30.
5. Шувар І.А., Гудзь В. П., Шувар А. І. Особливо небезпечні рослини України. Навч. посіб. /За ред. І. А. Шувара. К.: „Центр навчальної літератури”, 2013. 192 с.